

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: Учеб. Пособие. – М.: Высшая школа, 1990. – 168с.
2. Войно-Ясенецкий В.Ф. (Святитель Лука). Проповеди архиепископа Луки: 1946-1948 гг. – Симферополь, 2007. – 157 с.
3. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. – К.: Брама, 2004. – 336 с.
4. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / РАН. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. Отв. Ред. Н.Ю. Шведова. – М.: Издательский центр «Азбуковник», 2008.
5. Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. – К.: Наукова думка, 1989.
6. Шмелева Т.В. Модель речевого жанра// Антология речевых жанров: повседневная коммуникация. – М.: Лабиринт, 2007. – С.81-89.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Пономаренко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської мови Кримського державного медичного університету ім. С.І. Георгієвського.

Наукові інтереси: комунікативна лінгвістика, жанрознавство, методика викладання російської мови як іноземної.

ТИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРТЕКСТУ У МЕДІА-ДИСКУРСІ

Уляна ПОТЯТИНИК (Львів, Україна)

На матеріалі заголовків із журналів Time та Newsweek проаналізовано типи функціонування інтертекстувальних «вкрапель» в контексті приймаючого тексту, в зв'язку з чим автор розмежовує «активну» і «пасивну» інтертекстуальність.

By drawing on headlines from Newsweek and Time magazines, the article discusses varying degrees to which intertextual structures are integrated into new contexts. In this respect, the author differentiates between active and passive intertextuality.

Сучасний медійний текст, як, зрештою, і будь-який інший, підпадає під сильний вплив найрізноманітніших дискурсивно-мовних експериментувань, що вже тривалий час спостерігаються в традиційних, а з нещодавнього часу, в нових медіа. Враховуючи нахил сучасного нарративу в бік постмодернізму, не дивно, що багатьом нарративним формам притаманна схильність вступати «в ігрові стосунки» з усталеними нормами. Це може набувати різних форм, зокрема фрагментованого дискурсу, еkleктизму, глузування над сакральним, інтертекстуальності тощо. Остання, складається враження, особливо «процвітає» в сучасному медійному дискурсі – політичному, економічному, розважальному та ін. – як своєрідний метод, манера письма (а не як філософська платформа), засадничими принципами для якої є тлумачення тексту як «з'їданого» з багатьох різноголосих елементів, «відлунь» того, що було сказане колись. Таке розуміння інтертекстуальності суголосе інтерпретації тексту Ж.Дерідою, котрий, означивши останній «загальним текстом», тлумачив його як нескінченну низку відношень між сигніфікатором та сигніфікованим [цит. за Фроу, 6: 48]. Деріда трактував його в площині текстуального – нетекстуального. В цьому сенсі загальний текст складають власне текстуальність ..... та ті межі текстуальності, які ставлять під сумнів його (тексту – прим. авт.) автономність (замкнутість, завершеність – прим. авт.) та постійно відкривають його зовнішньому (позатекстовому), яке ніколи до кінця не є зовнішнім [цит. за Фроу, 6: 49]. Про це, зокрема, йдеться в його есе *Living on: Borderlines*, де Деріда говорить про розмивання меж (*débordement*), що, як традиційно вважалося, існують між текстами, внаслідок чого текст перестає бути завершеною структурою, певним змістом, делімітованим початком та кінцем та іншими традиційними атрибутами тексту [Ibid.]. Натомість ми маємо справу з безконечним переплетенням текстової матерії, яка постійно несе на собі відбитки чогось *іншого*, відмінного від *себе*. При цьому істотним є те, що це інше, інкорпороване не губиться, перетворюючись у гомогенну масу, а залишає в приймаючій структурі свої текстові «сліди». Як наслідок цього, на думку Деріди, ці відбитки чужого набувають складнішої структури, нашаровуючи додаткові смисли [Ibid.]. З нашого погляду, таке тлумачення тексту є прямим виходом на теорію інтертекстуальності, котра веде свій початок від М.Бахтіна, Ю.Крістєвої, та Р.Барта. Для даної розвідки є також важливими міркування Деріди про те, що будь-який елемент художнього мовлення, виходячи із неминучої різниці контекстів читання та письма, може бути вільно перенесеним до іншого історичного, соціального, політичного, культурного та естетичного контекстів, або й узагалі бути процитованим поза всяким контекстом [4: 26].

Інтертекстуальність органічна для медіа-дискурсу, адже він – продукт і процес взаємодії багатьох дискурсів. За своєю природою, він – вторинний дискурс, генерований на основі 220

розмаїтих первинних дискурсних практик. З огляду на це, дво- та багатоголосся як основа інтертекстуальності та інтердискурсивності, є невід'ємною характеристикою медіа-тексту. Немає сумніву, що інтертекст належить до тих текстотворчих засобів медійного дискурсу, які підсилюють смислову домінанту повідомлюваного. Коли натомість безособового слова чи виразу на позначення певної ситуації автор «вितягає» із культурного арсеналу нації (чи людства) готову мовленнєву модель, він, посиляючись на чийсь попередній досвід, заручається ним, додаючи авторитетності своїм словам. Адже на відміну від безособових словникових одиниць інтертекст має «минуле», яке неодмінно «висвічується» в новому контексті, примушуючи реалії нового контексту сприйматися через лінзу первинного чи низки попередніх. Новий контекст ніколи не є семантично автономним, тому маніпулювання інтертекстуальною семантикою дає можливість творцю нової текстової структури акцентувати комунікативно релевантні смисли.

Матеріалом даної розвідки слугували англomовні журнальні публікації, зокрема статті з двох американських загальнополітичних часописів *Time* та *Newsweek* та популярного тижневика *People*. Інтертекстуальні вкраплення розглядаються в межах сильних позицій тексту, зокрема в заголовках, адже «діалогічні відносини можливі не тільки між цілими висловлюваннями, а й стосовно будь-якої значущої частини висловлювання, навіть поодинокого слова, якщо воно сприймається не як безособове слово мови, а як зріз чужої смислової позиції, як представник чужого висловлювання» [1: 164].

Метою даної статті було простежити якою мірою, тобто наскільки повно, актуалізується первинна структура семантики запозиченого «голосу».

Ступінь залучення потенціалу інтертекстової структури в медіа-заголовку може бути різним. З цього огляду є показовим принцип поділу інтертекстуальних структур, запропонованих спершу Бахтіним (1929), а згодом розвинених Бен-Поратом (1976), Хейтімом і Мейсоном (1990) та Леппігальме (1997). Остання застосовувала його при аналізі алюзій. Екстраполюючи цей принцип на наш мовний матеріал, ми розрізнятимемо два типи інтертекстуальних зв'язків у межах медійного тексту: такі, які активують первинний контекст, і такі, які його не активують [8: 9]. Хейтім та Мейсон услід за Бахтіним називають ці дві категорії інтертекстуальних зв'язків активними та пасивними відповідно [7: 124]. Перший тип зв'язків активізує систему знань і поглядів, які виходять далеко за межі конкретного тексту і залучають «досвід» інших текстів [ibid.]. При цьому смисловий вектор «старого» контексту зберігається і чужий та авторський голоси «рухаються» в одному напрямку. За такої ситуації «активність» чужого голосу очевидна, оскільки за рахунок нього відбувається підсилення комунікативної інтенції авторського повідомлення. Більше того, присутність інтертексту розширює інтерпретативний потенціал приймаючої текстової структури. Це можна проілюструвати на наступному матеріалі. В журналі *Time* була опублікована стаття під назвою *One Angry Man* про черговий судовий процес, пов'язаний із корпоративними злочинами. Зокрема, розглядалася справа двох виконавчих директорів міжнародної корпорації *Tuso*, які, зловживаючи своїми посадами, «заробляли» невинувато високі бонуси. Автор статті, котрий був очевидцем подій та одним із присяжних, розчарований ходом судового процесу, зокрема тому, що після півроку слухань присяжним не вдається винести одностайного вироку. Це означає, що суд визнається недійсним, і тепер все доведеться починати спочатку. Така ситуація видається автору статті безглуздою, оскільки, на його думку, справа не настільки заплутана, щоб на неї витратити додаткові кошти, час і зусилля стількох учасників судового процесу. Тим більше, що все могло б піти значно гладше, якщо б не одна із присяжних, котра, протиставивши свій голос решті (одинадцяти) присяжним, «застопорила» процес і таким чином звела нанівець півроку судочинства. З огляду на почуття незадоволення та досади, які переживає автор матеріалу, назва *One Angry Man* цілком когерентно вписується в текстовий простір статті. Водночас, якщо в свідомості читача не активізується фрейм, пов'язаний із фільмом *Twelve Angry Men* («Дванадцять розгніваних мужчин»), – кінострічкою 1957 р., створеною С.Люметом, – смислові обертони, які є наслідком взаємодії двох контекстів і які, поза всяким сумнівом, є частиною авторського задуму, не активуються. Весь фільм побудований на тому, що присяжний намагається переконати решту одинадцять колег у тому, що, якою б очевидною

на перший погляд не видавалась вина підсудного, він заслуговує принаймні на «розумний сумнів». Врешті-решт йому вдається перетягнути на свою сторону всіх присяжних і підсудному виносять виправдальний вирок. Фільм здобув світове визнання, був неодноразово нагородженим і надихнув чимало імітаторів. Сміслова квінтесенція модифікованого інтертексту *one angry man* «обросла» численними конотаціями та асоціаціями, хоча його інваріантну семантику можна визначити в наступний спосіб: «присяжний, який не погоджується з думкою більшості; робить виклик своїм колегам і намагається їх переконати, що реальна ситуація є дещо іншою від тієї, що видається на перший погляд». В аналізованій статті ми маємо справу із спільною глибинною структурою двох контекстів. Майже весь семантичний «вантаж» первинного контексту активовано в новому: один із присяжних йде наперекір решті присяжних і винесення вироку відкладається. Водночас, новий контекст занурений у новий «досвід» і тому відбувається за нових суспільних та ситуативних обставин. Відповідно, конотаційний «ореол» приймаючого тексту змінюється: позитивна маркованість оригінальної структури зміщується в негативний бік, оскільки автор дещо скептично трактує наполегливість присяжної, що, з його погляду, межує зі звичайною впертістю. З іншого боку, в інтертекстуальній назві статті заломлюються водночас два семантичні центри: альянція на незгоду одного з присяжних та (справедливе) невдоволення ситуацією, що склалася, іншого присяжного, – автора статті. В аналізованому прикладі чужий голос залучений до передачі повідомлення, яке йому, трансформуючи вислів Бахтіна, «рідне».

Аналогічно «активно» поводить чужий голос у статті *Let Them Eat Cake*, опублікованій у журналі *Newsweek* (15.12.2007). У зв'язку з інфляцією цін на продукти харчування у Франції, зокрема на хліб, американський журналіст, – автор матеріалу, – відбиваючи загальний настрій мешканців країни, ділиться песимістичними міркуваннями з приводу економічної ситуації в ЄС. Заголовком статті він робить добре відому у загальноєвропейській та й, зрештою, світовій культурі цитату, яку традиційно приписують Марії-Антуанеті, котра, мовляв, почувши, що простолюд голодує, оскільки в країні обмаль хліба, вигукнула «Тож нехай їдять тістечка!». Однак, як з'ясовується, першим вжив цей вислів Жан Жак Руссо у своїй праці «Сповідь» (1766) на позначення невігластва імущих класів та нездоланної прірви між ними і простим народом. Очевидно, що прочитання нового тексту підсилюється «чужим голосом» і тлумачиться в світлі його смислових підтекстів. Як і в попередньому прикладі, новий текст активує первинний контекст за рахунок схожості семіотичного коду [7: 136] між ними. Однак на відміну від попереднього прикладу, комплекс конотацій нового контексту робить його віддаленішим від первинного. І хоча з часом соціальний підтекст вислову ослаб і останній почав побутувати переважно в жартівливих контекстах, конфігурація смислових обертонів при накладанні його на теперішню ситуацію у Франції виводить на передній смисловий план латентний у ньому наратив соціальної справедливості. Останній в результаті лише підсилює занепокоєння ситуацією, в котрій опинився пересічний споживач. Проаналізовані два приклади демонструють у який спосіб схожість глибинної структури двох контекстів, – «чужого слова» і приймаючого тексту, – підсилюють інтенцію автора та прагматичну спрямованість повідомлення.

З іншого боку, «чуже слово», як стверджував Бахтін, може використовуватися контекстами, які йому чужі, і навіть ворожі [цит. за Talbot, 9: 65], тобто коли приймаючий контекст зовсім відмінний від інтертекстового. В таких випадках «чуже слово» використовується «всупереч власної волі», внаслідок чого в новий контекст вводиться семантичний вектор, діаметрально протилежний первинному [ibid.] Такий тип інтертекстуальних зв'язків Бахтін називав пасивними [9: 65].

Вдалим з нашого погляду прикладом такої ситуації є назва статті *Choc and Awe* (*Time*, Sept. 10, 2007). В рубриці *Global Adviser* журналу відводиться спеціальна колонка порад для читачів, що вибираються в мандрівку. В одній із таких колонок автор береться допомогти тим, хто вирушає до Парижа, розібратися в тонкощах тамтешньої гастрономії. Зокрема, автор замітки ділиться враженнями про якісь особливі паризькі круасани з шоколадом, котрі він надібав після тривалих пошуків і котрі вважає чи не найсмачнішими з усіх, які йому коли-

небудь доводилось куштувати. З цього огляду назва матеріалу *Choc and Awe* (*choc* – розмовне вкорочення лексеми *chocolate*) цілком логічно вписується в семантичний простір тексту. Водночас, прагмастилістичний ефект заголовка досягається накладанням даного контексту на інший. Насправді вкорочення форми першого слова мотивовано апроксимацією до відомої кодової назви військової операції “Shock and Awe”, що її проводили американські війська в Іраку в 2003р. Зрозуміло, що структура прагмастилістичного значення двох назв є цілком відмінною: прагмасемантичне наповнення ситуації із військовими діями не має нічого спільного з жартівливим викладом аргументів на користь одних круасанів порівняно з іншими. «Імпортування» назви американської військової операції в Іраку уможливилось паронімією між “choc” та “shock”, а також семантичною релевантністю лексеми “awe” для нового контексту, хоча її прагматичне навантаження в обох випадках різне. В назві замітки про круасани вона має виражено гумористичне забарвлення. Тобто спільною між вихідним та приймаючим текстом є виключно поверхнева структура, котра забезпечує суголосність контекстів лише на мікрорівні, себто в лексико-семантичному плані [8: 32]. Натомість у двох попередніх прикладах спостерігаємо спільність макрорівневих характеристик порівнюваних контекстів, що забезпечує одновекторність елементів на рівні внутрішньої структури цілого тексту.

З іншого боку, залучення поверхневої структури може супроводжуватися залученням елементів макрорівня. Ілюстрацією такої ситуації може слугувати на перший погляд не зовсім зрозуміла назва статті *Pop and Circumstance*, вміщена в музичній рубриці часопису *People* (22.05.2000). В ній йдеться про американську поп-виконавицю Вітамін С та її останню композицію ‘*Graduation (Friends Forever)*’, що стала хітом і, на думку музикознавців, обіцяє «укорінитися» в музичних програмах випускних вечорів. Оскільки про цю композицію йдеться в контексті репертуару випускних балів, назва статті відразу експлікує назву відомого маршу британського композитора Е. Ельгара *Pomp and Circumstance*, який впродовж багатьох років використовується в якості гімну американських випускників. Заміна першого слова в назві маршу на паронімічне *pop*, що логічно вводить читача в тему поп-культури, вносить необхідну корекцію в інтертекст, яка наближає його вихідний соціокультурний контекст до семантичного поля статті. В даному випадку спостерігається, з одного боку, суто поверхнева інкорпорація назви відомого маршу в текстуальну канву статті (заміна *pop* на *pop*), але, з іншого, в такий спосіб сформульований заголовок статті безпомилково «виводить» читача на фрейм, котрий насправді присутній у семантичному просторі публікації. Послугуючись диференціацією інтертекстуальних вкраплень Вайсбергера, згідно з якою виділяють інтертексти, запозичені на рівні слів, тобто форми, з одного боку, та запозичення цілих мотивів, сюжетів, асоціативно-конотативних зв'язків, що стоять за цими словами, з іншого [цит. за Леппігальме, 8: 9], ми однозначно відносимо даний приклад до першої категорії, яку низка дослідників (Хейтім та Мейсон, Бен-Порат, Р.Леппігальме та ін.), як уже зазначалося, називають пасивними. Треба зазначити, що в обох випадках для декодування повідомлення читач повинен володіти відповідною когнітивною парадигмою, в котрій присутні фрейми, активовані приймаючим контекстом. У. Еко називає такого читача «семіотичним» читачем (на відміну від «семантичного» читача, котрий сприймає текст лише на рівні зовнішньої семантики [5])

Примітно те, що в випадку з цією категорією інтертекстового матеріалу більша частина вибірки виявила в той чи інший спосіб модифікований інтертекст, а не оригінальний.

Таким чином, сучасний англomовний медіа-дискурс засвідчує широке залучення інтертекстуального матеріалу до «сильних позицій» тексту, зокрема до заголовків. При цьому спостерігаються два різні підходи до використання інтертексту: з залученням глибинної структури «донорського» тексту та використання «чужого голосу» лише на рівні форми, тобто коли не активуються мотиви, асоціації та конотації оригінального контексту. Висока частотність саме пасивного типу інтертекстуальності великою мірою підтверджує спостереження Бен-Пората, що залучений інтертекст у медійних заголовках рідко коли апелює до глибинної структури первинного тексту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского. Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Baht_PrPoet/05.php
2. Лиотар Ж.Ф. Состояние постмодерна. – М.: Институт экспериментальной социологии, 1998. – 160 с.
3. Маньковская Н.Б. Эстетика постмодернизма. – СПб.: Алетейя, 2000. – 347 с.
4. Силантьев И.В. Газета и роман. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 224 с.
5. Eco U. On Literature. – L.: Vintage Books, 2006. – 334 p.
6. Frow J. Intertextuality and Ontology // Intertextuality: Theories and Practice / Ed. by M.Worton, J.Still. – Manchester University Press, 1991. – P. 45-55.
7. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator. – N.Y., L.: Longman, 1997. – 258 p.
8. Leppihalme R. Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions. – Clevedon: Multilingual Matters, 1997. – 241 p.
9. Talbot M. Media Discourse. Representation and Interaction. – Edinburgh University Press, 2007. – 198 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Уляна Потятиник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Наукові інтереси: медіалінгвістика, соціолінгвістика.

**“ROAD” IN LITERARY DISCOURSE:
AN ATTEMPT OF FRAME ANALYSIS APPLICATION
(BASED ON J.R.R. TOLKIEN'S NOVEL “THE LORD OF THE RINGS”)**

Natalya ROMANYSHYN (Lviv, Ukraine)

У статті розглянуто роль та значення лексико-синтаксичних структур, що є корелятами фрейму «Шлях» для інтерпретації змістово-концептуальної інформації в романі Р. Толкієна «Володар пернів».

The article focuses on the investigation of the role of lexico-syntactic structures that correlates with the Road frame for the interpretation of content-conceptual information in J.R.R. Tolkien's novel “The Lord of the Rings”.

The general theoretical outline of the problem. Current situation in linguistic research demands complex approach to the language phenomena study. [4: 13; 2: 165]. Nowadays discourse research is conducted not only by traditional linguistic analyses but also by frame analysis aimed at frame structures consideration. The frame analysis as a recently introduced linguistic practice has proved to be an effective tool of interpretation of the literary text that helps to reveal and describe its main concepts and to highlight all textual elements relevant for the understanding of the imagery system of the literary work.

The topicality of the present research is determined by the increasing role of cognitive paradigm in modern linguistics. **The object of research** is the ROAD frame in literary discourse. **The theoretical aim** is to study and classify lexical means that represent the frame ROAD in Tolkien's saga “The Lord of the Rings”.

Tolkien's work was revolutionary not only in the sense that it was the most captivating fantasy story the world had ever seen, thus raising the standard for fairy stories the world over, but because it was by far the most complex and intricate fictional realm ever conceived. The Lord of the Rings became the Bible of fantasy for subsequent authors [10]. J. R. R. Tolkien's The Lord of the Rings is a massive epic novel. It is also a hugely complex work, with its own complicated chronology, cosmogony, geography, nomenclature and multiple languages. For Tolkien, the chief question – and thus the real quest – is how we are to travel along the Road. The great temptation is to take shortcuts, to follow the easy way, to arrive quickly. In the antique world of Middle Earth, magic offers the surest escape from slowness and suffering. The work also provides rich material for the speculation over the problem of author's conceptual system organization and representation in the literary text, he essence of the key aesthetic and ethical dominants.

The role of frame structures in discourse perception and understanding. There is a considerable number of definitions of the term *frame* and conceptions related to the theory of frames. In fact, all of them are characterized by the high level of heterogeneity. The authors of the conceptions about problem of frames examine this phenomenon from different points of view explaining it in various ways and naming it differently [8: 123-124; 6: 362; 8: 278; 5: 202; 7; 9]. Proceeding from the cognitive nature of the phenomenon under consideration, frame is defined as one of the means of knowledge representation and as a component of so-called thinking or intermediate language that is a link between three levels of the language personality: verbal-semantic, cognitive and motivational-pragmatic. The intermediary function transforms frame into a